

Передплата

на «РУСЛАНА» вносить:

з Австрії:

на цілий рік . . . 20 кор.
на пів року . . . 10 кор.
на чверть року . . . 5 кор.
на місяць . . . 1-70 кор.

За границею:

на цілий рік: зі щоденною
виплатою 7 доларів, або 12
рублів; з виплатою двічі
в тижні 5½ долара, або 10
рублів; з виплатою що субо-
ти 4½ долара, або 9 рублів,
Пощодняке число по 10 сот.

РУСЛАН

«Вирвеш ми очи і душу ми вирвеш: а не возьмеш милости і віри не возьмеш,
бо руске ми серце і віра руска.» — З Русланових псалмів М. Шашкевича.

Виходить у Львові що дня крім неділь і руских свят о 5½ год. по полудні.

Редакція, адміністрація і експедиція «Руслана» при ул. Осоловських ч. II. (партер) (Фронт від ул. Тихої). Експедиція місцева в Агенції Соколовського в пасажі Гавмана.

Рукописи звертає ся лише на попереднє застереженє.

Рекламації неопечатані є вільні від порта. — Оголошеня звичайні приймають ся по ціні 20 с. від стрічки, а в «Надісланім» 40 с. від стрічки. Подяки і приватні донесеня по 30 сот. від стрічки.

Українець про Українців в Росії.

(Δ) Український рух зацікавлює щораз більше політичні круги і від часу до часу появляють ся в днівникарстві погляди різних політиків, які із свого становища оцінюють сей рух. Перед кількома днями подав краківський „Czas“ розмову з якимсь безіменним Українцем про Українців в Росії яко матеріял до руского питання. З основою сеї розмови бажавмо познакомити нашу суспільність.

Треба розрізнити між українофільством а українством, говорив з притиском сей Українець. До недавна було в Росії лише українофільство певного рода партикулярне, чутливе народолюбство, бажанє узглядити місцеві окремішности, але без свідомости повної окремішности українсько-рускої культури. Тепер українофільство перемінило ся в українство; в кругах, котрі перше називали ся «малоросійськими» або українськими, а тепер зовуть ся українськими, зазначає ся тепер культурно-історичну а не лише стічну окремішність. І в сій назві «на Україні в Росії» містить ся історія українського руху за кордоном останніх кількох років.

— Чи між інтелігенцією, чи між людом? — спитав Українця редактор „Czas“.

— Певно, що мова тут про „інтелігенцію“ говорив дальше Українець. Однак не треба думати, що нема почутя окремішности поміж людом для того лише, що оно не є сформульоване. «Безіменним» народом називає пост наш нарид. Справді не витворив він для себе в своїм розвитку політичної назви, але чиж для того не мав би бути свідомим своєї культури

ної окремішности? Ся свідомість є сильна, хоч «безіменна». Селянин ліво- чи правобережний на Україні, запитаний, що він є, відповідає передовсім, що він «нерусский», нічєб запереченєм бажав дійти до пізнання себе самого. Сей „нерусский“ часами скаже, що він х а х о л, називаючи себе назвою даною єму «кацапом», деколи скаже, що він „малорос“; лівобіч Дніпра назвою козак зазначає історичну традицію, але все з притиском вказує на свій нерусский характер, зазначаючи переченєм свою окремішність від чужого єму етнічного і культурного оточення.

Культурної, навіть історично-культурної окремішности є український селянин в Росії зовсім свідомий. Вважає себе передовсім культурно висшим від Москала, хоч що до просвіти стоїть значно низше від московського селянина. Процент грамотних в «малоросійських» губерніях є значно нижчий, як в московських, а де населенє мішане, там серед Українців число грамотних доходить до 9%. Переслідованє української мови з одного боку, а байдужність і нехиті українських селян до московщини з другого боку, витворили що до просвіти сей невідрадний стан. Однак не треба уторожнювати початкової просвіти з культурою, котра обнимає звичаї і обичаї вироблені традицією а зарізом свідомість сеї традиції. Отже почутє традиційної окремішности має український люд і се почутє є зарізом сильне право- і лівобіч Дніпра, де селянин називає себе козак о м.

Ся свідомість культурної окремішности поясняє ся поступом, який за останніх кілька років зробила в Росії справа українства. Коротка ера свободи помогла лише виявити ся сій свідомости, але єї не витворила. Тепер, хоч власти не радо споглядають на українські організації, не затверджують статутів проєктованих ними

товариств, забороняють збори і т. п., виступає доволі сильно посеред сільского населеня змаганє до до зазначеня культурної окремішности. В Київщині н. пр. зібрані на зїзді відпоручники майже 400 кооперативних товариств (се є доказом, що кожде третє або четвєрте село має своє товариство), домагали ся майже, щоби наради були ведені їх мовою.

На Поділю знов духовенство починає брати що раз живішу участь у відродинах українства. Руске письменство розповсюджує ся, повстають нові часописи на місці, хоч зовсім природно руска література з Галичини є головним кормом духовим Українців в Росії.

Правда, що інші краї належні до російского царства відріжняють ся від Великої Росії ще й правним устроєм. В таким положеню находять ся також Холмска Русь, що має ще Наполсонський кодекс. Але не треба забувати про вплив литовского статута і про се, що правна свідомість люду, яка відбиває ся в звичаях, є на Україні зовсім інша, як правна свідомість Великої Росії.

Крім того релігійне житє став певним доказом, що витворене інституціями зєрхне зєдінєнє не зможе ще витворити морального зєдінєнє. На Україні державною церквою є православна, але сектантство прийняло окремі вид штундизму, пошого на рационалістичний протестантизм, котрий має величезний вплив на український люд. В останніх часах задля участі одной частини православного клиру в „Союзі істинно-русских людей“ ліпша часть клиру демократизує ся в тім значіню, що переймає ся щораз більше справами людових верств і одночасно стає патріотичною з народної точки погляду.

Треба відріжнювати що до самого єства прояви сего руху в різних кругах т. зв. інтелігенції. Правда, що університетська

Перемирна грамота литовских князів з королем Казиміром В. 1366 р.

Подав

Др. Богдан Баранський.

(Дальше).

З огляду на се, що ся перемирна грамота має для польско-литовско-рускої історії в XIV ст. першорядне значінє, а видана була лихо і то з неповної копії, заслугує она на поновне виданє, тим більше, що тепер маємо копію з повним текстом і з деякими варіянтами в порівнаню з копією Нарушевича, виданою Чучинським. Текст, який подаю нижше, опер я на обох копіях, вибираючи з них до тексту варіянти, які, по мойй думці, більше відповідають незваному тепер оригінальному текстови. Уміщую чи однак в тексті варіянти з копії Чацкого (Ч.), подаюрівночасно в увагах варіянти з копії Нарушевича (Н.) і противно. Крім сего я виказую помилки, поповнені Чучинським (Чуч.) і Мильковичем (М.), а також поправки, які від себе подали в тексті Чучинський, Милькович і Довнар-Запольский (ДЗ.).

Що до латинського перекладу, то подаю нижше також і єго текст, опертий на обох копіях, Нарушевича і Чацкого. Варіянтів в них не

багато. Цікавіші місця з латинського перекладу узглядяю також в увагах, що відносять ся до руского тексту. Згадаю ще, що латинський переклад в обох копіях має заголовок: „Interpretatio latina, quoad fieri potuit servata vetustate literae“. Текст латинського перекладу в обох копіях дуже непоправний і я оставляю єго без поправок з моеї сторони.

Руска копія Чацкого замінна ще з того згляду, що маємо на ній рисунки обох печаток, які висіли при оригіналі перемирної грамоти з 1366. р. Одна з них поповнена, друга описана в дописці переписчика на копії в „Теках Нарушевича“. Сей опис напечатав Чучинський. З рисунку на копії Чацкого перекопуємо ся, що є він вірний. Рисунок печатки з лівої сторони представляє лицаря в зброї, в шоломі, з голим мечем в правій, зі щитом в лівій руці. Довкола була легенда в рускім язичі, з якої однак остало небогато слів, бо на рисунку скопійовано лише отсі слова: СЕ ПЕЧАТЬ КИИ.... Дальших слів по причині стертя не скопійовано; при кінці легенди бачимо на рисунку ще дві букви але так скопійовані, що не знати, до якого слова они валежали. В кождім разі певне се, що є се печатка Кейстута¹⁾. Дуже правдоподобно, що ся руска легенда відповідала легенді звисної латинської печатки Кейстута, на якій зображений лицар в зброї і шоломі з мечем в правій, зі щитом в лівій руці. Латинська легенда така: S.

Kynstutte dux de Traaken²⁾. Ся печатка, оскільки можна з нею порівнати лихий рисунок рускої печатки, дещо відмінна, бо на першій лицар опирає ся рукою о щит, на останній держить єго, заслонюючи ся ним. По правій стороні на копії Чацкого бачимо рисунок другої печатки (се печатка Ольгерда, на якій був колись герб „погоні“³⁾) з допискою: „vacuum pro vetustate“. Годить ся додати, що реґеста сеї перемирної грамоти находить ся не лише в інвентарі Кромєра (рукоп. Арх. Ян. Чарт. ч. 1107, ст. 212/13), про що згадав Чучинський, але також в інвентарі Станіслава і Матія Лубеньських з 1613 р. (Ягайлонська Бібліотека М. С. ч. 99; копія з початку XIX ст., непагінована).

(Дальше буде).

¹⁾ Вже Czacki: O litewskich i polskich prawach (вид. Turowsk-oro) I. Kraków 1861 82, нот. зауважив, що се печатка „Kiejsztuta z mieczem i tarczą w ręku“.

²⁾ Латинська печатка Кейстута подана в Vossberg: Siegel des Mittelalters v. Polen, Lithauen, Schlesien, Pommern u. Preussen. Berlin 1854.

³⁾ Czacki: O litewskich i polskich prawach I. 82, нот. пише, що се печатка „Olgerda pogoni“. Очевидно опісля середина вилетіла, як бачимо з дописки на копії грамоти.

молодіж, навіть українська, була до недавня захоплена революційним російським духом і умово-моральними струями російського життя. Соціалістичний характер сего руху посилював очевидно затирання національного питання, котре ніколи перед тим не прибирало діхи політичного сепаратизму. Нині однак змінилися умовини; нові чинники ділають і змінюють умови настрої та покликають до життя нову чутливість так важну в кождім руху.

Молодіж вихована в російській і обрусительній школі, не знала історії свого краю. До нині можна зустріти українофільські навіть семі, в котрих мимо певного партикуляризму, не було ніякої свідомости про окремішні дороги самостійного історичного розвитку. Можна також зустріти заможніші українофільські семі, котрих молодше покоління, не бачивши основ для партикуляризму батьків, піддалося зовсім впливам російського оточення. Доперва історичні твори Антоновича і Грушевського змінили настрої молодшого університетського покоління. Хто розуміє, який вплив на університетську молодіж а навіть на всю суспільність в російській державі має книжка, хто хоче зрозуміти, як виводи книжки розкривають очі на життя, обведене кайданами неволі і найжене надужиттями чиновництва, сей зуміє доперва оцінити реальний вплив книжки на суспільне і політичне життя в Росії.

Тим то історичні твори, особливо Грушевського, викликали тим більший вплив, що побіч обрусительної системи „давнього ладу“, котрої розвалини до нинішнього дня атакують дорогу спокійному розвитку політичному в Росії, проявився в „роках свободи“, себ то в добі 1905—1906, централістичний напрям російських сторонників реформаторських. На Україні проявилася проти сего централізму реакція; розпочали там зазначувати культурну окремішність історичного зєднання в етнічну цілість, а на останку окремішність інтересів „Полудня“. Навіть соціалістична молодіж українська переняла ся національним питанням і зближила ся до українства.

Певно, що ті настрої не є рішаючі в державно-політичнім життю. Одначе треба звернути бачність на се, що на Україні витворює ся новий тип інтелігенції, котрий обнимає вже провід в народі. Особливо лівобіч Дніпра витворила ся вже заможніша верства селян-козаків, що стало розширяють свої волости. Се тип селянина-кулака, як називають Москалі. Се той сам тип, але з іншими моральними відносинами до свого оточення. На всякий случай сі заможні козаки, проживаючи в козацькій традиції, є протоплястами нового покоління заводової інтелігенції, матеріально не зависимої, яка не відриває ся від землі. Вже підчас виборів до думи можна було вивести ся про переважний вплив сего нового типу інтелігенції, вельми реалістично настроєного в політичній діяльності.

Ся подія тим замітніша, що особливо лівобіч Дніпра українство находити піддержку посеред т. з. промислової буржуазії. Навіть заграничні підприємці бачать правне упослідженє України і змаганє до економічного покриття „Полудня“ економічною політикою правительства в користь Півночі або середньої Росії. Тарифова політика залізниць, заборона закладання фабрик пр. сукна, всякі адміністративні напастованя дають ся відчувати на „Полудні“ і витворюють автотомічнє змаганя.

(Конець буде).

Наука рускої мови в семінаріях учительских і підручники до неї

уложені Олександром Барвіньским.

(Конець).

Віймки літератури призначені на III і IV рік є в уживаню від 8 літ. О них була вже згадка при появі, тепер мають ся появити в новім, поправнім і в дечім зміннім накладі.

В підручнику сїм є погляд на три доби нашої літератури і устну словесність, а крім сих приміри пам'ятників I. доби, приміри з II., приміри до пізнаня устної словесности і з III. доби, виїмки творів, біографічні і літературні замітки 12 письменників як: 1) Котляревського, 3) Квітки, 3) М. Шашкевича, 4) Шевченка, 5) Куліша, 6) Марковичевої, 7) Федьковича, 8) Кониського, 9) Руданського, 10) Левицького, 11) Вол. Барвіньского і 12) Б. Грінченка. Кількалітний досвід при уживаню сего підручника учить, що матеріал поміщений в сїм підручнику можна взяти в цілості і я его вичерпував розумієсь одного року скорше, другого повільніше, а залежало се від сили учеників, з чим я приневолений був читати ся.

На III. році при перероблюваню I. і II. доби треба поступати повільніше, матеріал вимагає основнішого пояснюваня, а погляд ґрупованя і збираня, зате наука устної словесности і III. доби поступає скорше, бо до сеї части виносять лучше підготованє з попередних літ і з приватної літератури.

Довший час перед видавєм сего підручника обмежалась наука в семінаріях уч. на III. добу і неясний погляд на деякі твори I. доби (і се залежало від учителя мови), з чого виходило, що ученики скінчивши семінарію учительську не мали ясного перегляду своєї літератури, а деякі свої і чужі виходили з пересвідченєм, що руска література справді розпочалась з Котляревским, та перед ним нічого, або мало що було. Яка з сего виходила шкода — легко зрозуміти. Невеликий є і тепер матеріал, з давньої літератури в підручнику, але обмежуючись до часу і матеріалу молодежи, дає в нарисах повний образ, а від учителя залежить відповідно до обставин поглибити его і прояснити.

Немаловажним чинником є добра бібліотека шкільна, з котрої могли би ученики користати випозичаючи книжки до читаня. Користне було би виданє творів наших важайших письменників з коментарями і короткими розвідками, подібно як маємо німецькі або в новіших часах польські видавництва, але покищо треба радити собі так, що дає ся твори до читаня сих письменників котрих пізнають при науці шкільній і їх виїмки читають.

Скупю вправді є вивіновані семінарії учительські в засоби матеріальні, але і при сих, та запобігливости учителя можна протягом літ скомплетувати бібліотечку для учеників, котра віддасть добрі услуги.

Зауважить може хто, що матеріалу наукового поміщеного в книжках, не можна в цілості взяти, не стає часу. На се запрямічу, що я вичерпував, але радив собі в сей спосіб, що на I. році відділив уступи лекції змістом на приватну лектуру домашню (обовязкову) і ті відчитував, та протягом відпитованя пояснював, о скільки се було потрібне, а важайші переробляв в школі. Через обовязкову домашню лектуру ученики привичають ся до самостійної праці і вводять ся їх до читаня більших творів, та захоплюєть до домашньої лектури поважніших творів.

Як бачимо, зладженє і виданє підручників для науки рускої мови в семінаріях учительских улекшить тепер науку і можна надіятись лучших успіхів.

Се одначе є доперва виповненє одної часті заданя, лишавсь ще друга, яку має сповнити учитель викладової (рускої мови), а сям є практичне підготованє кандидатів до званя учительского.

Кождий учитель є заразом методиком свого предмету після організаційного статуту. Можна виказатись гарними успіхами знаня мови і літератури, але не приготувати будучих учителів до научаня сеї мови в школі народній. До сего приготуваня ведєть кандидатів з підмогою

прислухуваня научаню в школі взірцевій, приготуваню і критичні конференції з кандидатами III. IV. року, взірцеві і практичні лекції в школі вправ, записуванє з методикою предмету, способами ученя читаня, писаня, опрацюваня задач і т. др.

На деякі вправи є визначені окремі години науки, але підчас годин рускої мови маємо кандидатів записати і зі змістом підручників уживаних до науки мови, способом научаня мови і граматики і пляном научним.

Практичне приготуванє кандидатів є дуже важне, бо як я сказав, можна річ добре уміти а не знати, як взятись до научаня молодежи. Тому учитель мови сею частию повинен занятися старанно і не спускати єї з очей. Знаня сего не виносить учитель мови і студій університетских. О нею мусить подбати власною працею, пізнанєм народного шкільництва, пригляданєм і прислухуванєм научаню взірцевих учителів народних, та читанєм методичних розвідок.

Ось в чім лежить різниця научаня мови в гімназіях і школах реальних, а в семінаріях учительских. В семінаріях учительских має учитель сповнити двояку задачу, не тільки научити мови, що є першим услівєм також научити, як має сеї мови учитись в школі народній на різних степенях і типах і то способом найприступнішим для умового розвитку молодежи.

Вправді в сїм напрямі має учитель поміч в учителях школи вправ і в школі вправ, але він є відвічальний за методу свого предмету.

На закінченє треба ще зазначити, що скоро мова викладова має переважну вагу в семінаріях учительских, повинен бути вимір часу більший, чим є дотепер: 3 години тижнево.

Три години тижнево вистарчилоб, наколиб мало ся сповнити одну задачу, назвім, теоритичного приготуваня, але скоро маєть ся досягнути і другу ціль с. є. практичну, то число годин повинно бути збільшенє, як оно є в семінаріях о одній мові викладовій в західній Галичині, або в других провінціях.

В утравістичних семінаріях мусимо і се взяти на увагу, що маємо молодіж нерівно в обох мовах підготовану, що утрудняє поступ і вимагає більше часу.

Цілком було природне жаданє, висказанє на зїзді учителів семінарий учт., щоб на години мови призначено більше часу, або розширено науку на 5 літ і на сей 5-ий рік перенесено переважно практичне підготованє.

В Самборі в липни 1909.

Т. Біленький.

З Персії.*)

Сер Мелькі, що на початку минушого столітя був англійським послом в Тегерані та ухорив за глубокого знавця Персії і Персів, так говорить: „Признаю перському народови особливші умові здібности і привязанє до свого рідного краю, одначе мушу сказати, що Перси, як давню і довгою є їх історія, ніколи не подумали о тім, щобі створити для себе правительство, відповідаюче їх потребам і, судячи після сеї минувшини, можна припускати, що і в будучині буде рівнож не иначе...“

Мимо сего вишло інакше... і то зовсім инакше... Коли згаданий історик Персії не міг предвидіти звороту в перськім народі, хоч би в далекій будучині, до політичних і сучасних суспільних ідей, то причиною сего є те, що тоді мало були знаними ті основні засади, на яких опирає ся сучасна європейська суспільність.

Тоді задивлялись ся на ті ідеї яко на призначені лише до „ужитку“ європейских рас. Мимо сего ті ідеї з часом відістали ся поза границі Європи і в дальшій тягу впливають на народи анших частий сьвіта, покликаючи їх до нового життя, що було перед тим виключним пра-

*) Події в Персії звертають тепер на себе бачність політичних кругів. Щоби добре зрозуміти сучасні події, треба основно пізнати внутрішні відносини сего краю. А такий докладний образ тих відносин подає Przegľad Krajoju в ч. 5. з заводового пера в статі, котру тут наводимо. — Ред.

